

ПРИРОДНА МЕТАФОРА В СТРУКТУРІ МЕТАФОРИЧНОГО ПОЛЯ КОНЦЕПТОСИСТЕМИ ECONOMY

У статті вивчаються структурні та функціональні особливості метафоричної моделі ECONOMY IS ENVIRONMENT у структурі метафоричного поля концептосистеми ECONOMY. Визначено високу функціональність і розгалужену структуру цієї метафоричної моделі, представлену простими моделями.

Ключові слова: концептосистема ECONOMY, метафора, метафорична модель, функціональність, медіадискурс

Метафорична вербалізація знань у різноманітних дискурсах – це одне з актуальних питань сучасного мовознавства, яке на сьогодні зорієнтоване на особливості утворення, закріплення та продукування знання мовцем [4: 127]. Актуальним для нашого дослідження є медіадискурс, на матеріалі текстів якого метафора здатна реалізувати більшість своїх функцій. Медіадискурс тлумачимо як тематично сфокусовану, соціокультурно зумовлену когнітивно-мовленнєву діяльність людей (Т. А. ван Дейк [18], Р. Фаулер [13], Дж. Хартлі [14], І.С. Шевченко [10]). Тематика розглянутих текстів медіадискурсу сфокусована на поняттєвому просторі економіки, який інтерпретується в цій роботі як концептосистема ECONOMY. При виборі терміну “концептосистема” спираємося на її тлумачення як певного поняттєво обумовленого фрагменту концептосфери, а також на загальний принцип системності знань, їхньої неізолюваності, ієрархичності у складі концептосфери як упорядкованої сукупності концептів лінгвокультури [6: 17; 8: 209].

Концептосистема ECONOMY утворюється двома концептуальними полями: MICROECONOMICS та MACROECONOMICS. Концептополе MICROECONOMICS містить концепти DEMAND AND SUPPLY, PRICING, MONEY, PROFIT, COMPETITION, BUSINESS, MANAGEMENT, MARKETING, CONSUMER, тоді як концептополе MACROECONOMICS, яке представлене концептами GROSS DOMESTIC PRODUCT, INFLATION, UNEMPLOYMENT, AGGREGATE DEMAND AND SUPPLY, ECONOMIC REGULATION, BANKING, CRISIS, RECESSION, RECOVERY, ECONOMIC GROWTH, WORLD TRADE, INTERNATIONAL CAPITAL FLOW [2; 3].

Аналізуючи досвід досліджень метафорики економічної сфери, ми дійшли висновку про недостатнє вивчення метафор з висхідною сферою ENVIRONMENT у структурному та функціональному аспекті. Відомою є робота Дж. Клансі з метафорики бізнесу на матеріалі автобіографічних видань бізнесменів XVI-XX сторіччя [12]; достатньо глибоко вивчена „воєнна” метафорика [15; 17], проведено порівняльне дослідження загальних та специфічних закономірностей метафоричного моделювання в межах російської та англійської економічних картин світу [5]; започатковано дослідження метафоричного переосмислення складних абстрактних систем, зокрема метафоричної моделі ABSTRACT COMPLEX SYSTEMS ARE MACHINES [16]. За

цих умов вважаємо актуальним приділити пильну увагу комплексному дослідженню метафоричної моделі ECONOMY IS ENVIRONMENT.

Мета статті – дослідити структурні та функціональні особливості метафоричної моделі ECONOMY IS ENVIRONMENT, яка вербалізується в текстах сучасного англо-мовного медіадискурсу. **Матеріал** дослідження представлений текстами авторитетних англо-мовних видань Великобританії та США за 2006-2009рр., з яких методом суцільної вибірки було утворено дослідницький корпус метафоричних висловлювань загальною кількістю 3420 одиниць.

Вважаємо методологічно релевантним розглядати корпус метафоричних висловлювань на позначення концепту ECONOMY через призму лінгвістичної теорії поля. На думку багатьох вчених, образна лексика може вивчатися з точки зору польового принципу. Такі „образні поля” можуть називатися вторинними та виступають об’єктивною реальністю мови [7:75; 11:75]. **Надалі для позначення корпусу метафоричних слововживань на позначення концепту ECONOMY будемо послуговуватися терміном „метафоричне поле”** [9: 115].

В результаті наших спостережень та числових підрахунків ми дійшли висновку, що метафоричне поле концептосистеми ECONOMY має зональну структуру: ядерна, медіальна зони, зона ближньої та дальньої периферії. Увесь корпус метафоричних слововживань систематизовано у вигляді метафоричних моделей – формули асоціативного осмислення певної концептуальної сфери-цілі через призму сфери-джерела метафоричної проєкції. Метафорична модель ECONOMY IS ENVIRONMENT належить до медіальної зони. Метафоричні моделі медіальної зони мають дещо меншу частотність (30,2%) порівняно з моделями ядерної зони (64%). Дещо поступаючись ядерним моделям в функціональності і не маючи такої універсальності в описі економічних процесів, медіальні моделі об’єднуються завдяки висвітленню особливостей циклічного розвитку сучасної економіки: криза, депресія, пожвавлення, зростання [2: 440–450].

За структурою виділена нами метафорична модель ECONOMY IS ENVIRONMENT є комплексною, тобто має розгалужену структуру, представлену більш простими метафоричними моделями першого та другого рівня (далі ПММ¹ та ПММ²). Медіальна комплексна модель (МКММ) ECONOMY IS ENVIRONMENT є **логічним конститuentом** метафорики економіки, адже кожна людина має безпосередній досвід орієнтації в природі, спостереження фізичних явищ та руху рідких речовин. Структура моделі представлена у табл.1:

Таблиця 1

Структура МКММ ECONOMY IS ENVIRONMENT

ECONOMY IS ENVIRONMENT		
STATE OF ECONOMY IS WEATHER CONDITIONS	MONEY AS AN INSTRUMENT OF ECONOMY IS A LIQUID	ECONOMIC INTERRELATIONS ARE PHYSICAL FORCES

APPROPRIATE STATE OF ECONOMY IS GOOD WEATHER	INAPPROPRIATE STATE OF ECONOMY IS BAD WEATHER/ NATURAL CATASTROPHE		
--	---	--	--

Особливістю PIMM STATE OF ECONOMY IS WEATHER CONDITIONS є **нерівно-**цінний розподіл на більш детальні моделі. PIMM APPROPRIATE STATE OF ECONOMY IS GOOD WEATHER є **дуже скудно представленою в дискурсі**. Природну позитивну оцінність несуть образи, пов'язані з сонячним світлом, наприклад, *zenith, sunshine: Indeed, for many households, this long period of economic sunshine has meant the last recession, in the early Nineties, when three million Britons were unemployed and hundreds of thousands lost their homes, is a memory* (The Observer, January 13, 2008).

Хороша погода та сонячне світло співвідносяться з етапом стабільності та зростання національної економіки Великобританії. До початку 2008 року в країні вірили, що уповільнення економіки їх омине, точніше, вони взагалі про це не замислювалися та забули про рецесію на початку 90х. Опозиція „світло-тінь” є семантично місткою та експліцитною при характеристиці певних етапів економічного розвитку. Експліцитність спирається на особливості фізіології людини – світло сприймається як позитивне явище або норма, адже воно допомагає орієнтуватися в просторі, пересуватися та контролювати зовнішній світ органами зору.

Набагато більш численними за позитивно-оцінні метафори сфери погоди та природних умов є негативно-оцінні метафори, які були віднесені до PIMM INAPPROPRIATE STATE OF ECONOMY IS BAD WEATHER/ NATURAL CATASTROPHE. В англomовній картині світу поширеними є уявлення про темряву як про несприятливі умови розвитку економіки, тому частотними є іменники *darkness, eclipse*. В нижченаведених прикладах вони використовуються для висвітлення періоду економічного занепаду в Росії та Японії: *Economic Darkness Descends on Putin's Russia* (Time, November 3, 2008); *After a 15-year economic eclipse, a stream of good news is finally brightening the outlook for Japan* (Time, March 12, 2006); *The sun has been setting on the Japanese economy for the best part of 20 years, but over the last few months, the country has been plunged into deepest darkness* (The Independent, February 26, 2009).

Найбільш повно метафорика погодних умов розкриває свій пояснювальний потенціал в висловлюваннях, що позначають погану погоду (в наступних двох прикладах *bad weather, brutal climate*): *And today's federal outlays make up nearly 20% of GDP, with state- and local-government spending adding another 10%-weighty ballast in the face of economic bad weather* (Time, October 16, 2008); *This year Buffett, who is a director of The Washington Post Company, Newsweek's parent, offered his views on the brutal business climate* (Newsweek, November 28, 2009).

Скрутна ситуація в майбутньому зафіксована в англійській мові як день, коли буде дощова погода у вигляді фразеологізму *for a rainy day*: *Ward also believes that consumers who have long been relaxed about the health of the economy will rediscover the wisdom of putting something away for a rainy day* (The Observer, January 13, 2008).

Світова економічна криза 2008-2009 рр. потребувала певних способів суспільного осмислення цього явища, висвітлення за допомогою мови її найбільш істотних ознак: непередбачуваності, нищівної сили, масштабності, незахищеності економік перед небезпекою, швидкого розповсюдження тощо. Серед номінацій кризи зафіксовано значний синонімічний ряд – *storm, hurricane, whirlwind, tectonic shift, tsunami, fire (firestorm), earthquake, vortex*.

Розглянемо наступну ПММ MONEY AS AN INSTRUMENT OF ECONOMY IS A LIQUID¹. Гроші, прибутки, капітал – це одні з найголовніших цінностей людини в умовах сучасної ринкової економіки. Ми відносимо ПММ MONEY IS A LIQUID до комплексної метафоричної моделі ECONOMY IS ENVIRONMENT, адже сфера-джерело LIQUID відноситься до сфери неорганічної природи. Найбільшу групу метафор утворює лексика, пов'язана з вільним рухом капіталу, наприклад, *influx, inflow, to flush through, to flow, to leak: The idea is to keep enough capital flushing through India's economic system that growth is not deterred* (The Times, October 31, 2006).

Серед метафор, які характеризують управління людиною грошовими потоками, виділяється синонімічна пара дієслів *to pour* та *to pump*: *Investors are being encouraged to pour money into "alternative" areas such as oil-rig bonds and racehorses to beat the stock-market turmoil* (The Sunday Times, April 20, 2008); *Lots of ideas were being floated on Capitol Hill for helping the nation bounce back. There were plans that involved pumping funds into airlines, tourism, and recreation* (The Financial Times, October 4, 2007).

До ПММ MONEY IS A LIQUID також відносимо узуальну метафору у вигляді вислову *pump priming*, яка закріплена в значенні „government expenditure designed to stimulate economic activity in stagnant or depressed areas” [19]: *But in a globalised economy the pump that the fiscal stimulus is priming will inevitably draw in supply from outside the economy at which it is directed* (The Times, March 16, 2009).

Також виділяється синонімічний ряд метафор, які репрезентують велику кількість грошей як потік рідини. За спостереженням В.Н. Вовк, найбільш розповсюдженим типом структурно-словесної організації поняття множини слугує структура N1 of N2 (де N – це іменник) [1: 80]. Таку структуру має більшість зафіксованих нами метафоричних висловлювань, наприклад, *flood of money, deluge of cash, torrent of capital: These giants are grossly inefficient by any Western corporate standards, yet the flood of oil money coming in obscures their fundamental unsoundness in a deluge of cash* (Newsweek, May 7, 2008); *But this crisis was born of economic excess as well as financial folly; given the torrent of capital flowing into America, Britain, Spain and so on, almost any financial system would have gone wrong* (The Economist, January 22, 2009).

Високою частотністю характеризуються ідіоматичні вислови на позначення володінням значними резервами капіталу, наприклад, *to be awash in money* та *to be flush (with money)*, та означають „мати багато грошей, бути багатим”: *Moscow is flush with oil money*.

¹ Надалі ця модель згадується у скороченому вигляді MONEY IS A LIQUID.

But the new President Dmitry Medvedev needs to do more than just redistribute it to bring his nation back to fiscal health (Newsweek, May 7, 2008).

Вторинні значення лексичних одиниць, які буквально означають рідину, здатні профілювати в ситуації витрачання грошей такі особливості, як нерациональний характер їх витрат. Достатньо навести декілька прикладів, де в конвенційній формі зафіксовано цей відтінок значення: *We never seem to have much saved. Money flows off us like water* (The Sunday Times, May 7, 2006); *That puts the pressure back on prices at which point consumers show themselves prepared to splash the cash again* (The Guardian, September 20, 2005); ***“It’s lots of money going down the drain. The EU does not have a very good track record of spending money well on these projects”*** (The Times, April 21, 2006).

Рідина як сфера-джерело метафоризації має високий пояснювальний потенціал для переосмислення ролі грошей в економіці – вона рухлива, плинна, здатна змінювати свій стан та її рухом можна управляти. Текучість рідини є основною ознакою, за якою виділено ПММ MONEY IS A LIQUID. Таким чином, за допомогою концепту-джерела LIQUID в економіці висвітлюється значущість грошей, їх рухливість, підвладність людині, кількість та процес нерационального використання.

Наступною ПММ, яка належить до моделей неживої природи, є ECONOMIC INTERRELATIONS ARE PHYSICAL FORCES. Модель репрезентує владні відносини між державами на міжнародному рівні. В наступних прикладах вплив Китаю на сусідні економіки репрезентовано як природний феномен земного тяжіння: *Its growth (China’s) may slow a little while the West flounders, but it will emerge from this recession as the world’s centre of economic and financial gravity. Goodbye, USA. Hello, the Chinese Communist party* (The Observer, October 26, 2008); *It is now widely recognised that China’s expanding economic weight is exerting a gravitational pull on countries in its neighbourhood, reshaping regional trade flows and institutions. One consequence of its immense appetite for commodities is that China is also pulling economies from further afield into its economic and political orbit* (The Financial Times, April 26, 2006).

В нижченаведеному прикладі завдяки іменникові *magnet* відбивається факт інвестиційної привабливості США: *The continuing thirst for dollar assets, albeit of the right sort, suggests that America remains a magnet for global capital* (The Economist, January 22, 2009). Остання розглянута ПММ не характеризується різноманітністю своїх презентацій, тому може бути віднесена до периферії МКММ ECONOMY IS ENVIRONMENT.

В висновках зазначимо, що структура МКММ ECONOMY IS ENVIRONMENT є доволі складною завдяки її достатньо високій функціональності і представлена трьома простими метафоричними моделями. Членування першої ПММ STATE OF ECONOMY IS WEATHER CONDITIONS на дві прості моделі APPROPRIATE STATE OF ECONOMY IS GOOD WEATHER та INAPPROPRIATE STATE OF ECONOMY IS BAD WEATHER/ NATURAL CATASTROPHE на основі численних та різноманітних реалізацій в дискурсі свідчить про високу експліцитність сфери погодних умов у процесі висвітлення етапів циклічного розвитку сучасної економіки. Дві наступні ПММ не характеризуються великою різноманітністю, ПММ MONEY IS A LIQUID висвітлює плинність грошової маси, а ПММ ECONOMIC INTERRELATIONS ARE PHYSICAL FORCES – взаємовплив між країнами та їх значущість на світовому рівні. Перспективним вважаємо порівняльне дослідження метафоричного переосмислення поняттєвого простору економіки через призму уявлень про природні явища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вовк В. Н. Языковая метафора в художественной речи: Природа вторичной номинации / Вера Николаевна Вовк. – К. : Наукова думка, 1986. – 142 с.
2. Економічна теорія: Підручник / За ред. В.М. Тарасевича. – Київ: Центр навчальної літератури, 2006. – 784 с. – ISBN 966-364-185-1.
3. Економічна теорія: Політекономія: [підруч.] / За ред. В. Д. Базилевича. – К. : Знання, 2006. – 631 с. 2
4. Кибрик А. А. Когнитивные исследования по дискурсу / А. А. Кибрик // Вопросы языкознания. – М. : Наука, 1994. – № 5. – С.126 – 139.
5. Колотнина Елена Владимировна. **Метафорическое моделирование действительности в русском и английском экономическом англоязычном дискурсе** : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.20. / Колотнина Елена Владимировна. – Екатеринбург, 2001. – 242 с. – Библиогр. : с. 225–242.
6. Маслова В. А. Когнитивная лингвистика : [Уч. пособие] / Валентина Авраамовна Маслова. – Мн. : ТетраСистемс, 2004. – 256 с. – ISBN 985-470-165-4.
7. Полевые структуры в системе языка. / Науч. ред. З.Д. Попова. – Изд-во Воронежского ун-та, 1989. – 197с.
8. Приходько Анатолий Миколайович. Концепти та концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики : монографія / Приходько А.М. – Запоріжжя : Прем'єр, 2008. – 332с. – ISBN 966-65-189-X.
9. Складарская Г. Н. Метафора в системе языка / Галина Николаевна Складарская; [отв. ред. Д.Н. Шмелев]. – СПб. : Наука. – 1993. – 151 с. – ISBN 5-02-028138-7.
10. Шевченко И. С. Когнитивно-прагматические исследования дискурса / И. С. Шевченко // Дискурс как когнитивно-коммуникативный феномен / Под общ. ред. Шевченко И. С. : монография / Перевод с укр. – Х. : Константа, 2005. – С. 102 – 115.
11. Шенделева Е.А. Полевая организация образной лексики и фразеологии / Е. А. Шенделева // Фразеология в контексте культуры. – М.: «Языки русской культуры», 1999. – С. 74-79.
12. Clancy John Joseph. The Invisible Powers. The Language of Business / John Clancy. – New York : Lexington Books, 1999. – 331 p. – ISBN 0-7391-0073-4.
13. Fowler R. Language in the News: Discourse and Ideology in the Press / R. Fowler. – London; N.Y. : Routledge, 1991. – 251 p. – ISBN 0415014190
14. Hartley J. Understanding News / J. Hartley. – London : Routledge, 1988. – 203 p. – ISBN 0-415-03933 9
15. Kovács É. **On the Use of Metaphors in the Language of Business, Finance and Economics** [электронный ресурс]. – Режим доступа:<http://husse8.extra.hu/wp-content/2007/08/husse8-on-the-use-of-metaphors-in-the-language-of-business.doc>
16. Kövesces Zoltan. Metaphor: a Practical Introduction / Zoltan Kövesces. – Oxford : Oxford University Press, 2002. – 285 p. – ISBN 0-19-514-510-0.
17. Liendo P. Business language: a loaded weapon? War metaphors in business // Invenio, Vol.4, número 006. – Argentina: Universidad del Centro Educativo Latinoamericano, 2001. – P. 43-50.
18. Van Dijk T. A. The Mass Media Today : Discourses of Domination or Diversity? / T. A. Van Dijk // Javnost. № 2(2). – Ljubljana : The Public, 1995. – P. 27 – 45.

19. Webster's Third New International Dictionary of the English Language. – Miriam Webster. – Könemann. – 1993. – 2662 p.

Стаття надійшла до редакції 20.08.14

М.В. Романюха, к. филол. н., доц.

Днепродзерж. гос. техн. ун-т, Днепродзержинск

ПРИРОДНАЯ МЕТАФОРА В СТРУКТУРЕ МЕТАФОРИЧЕСКОГО ПОЛЯ КОНЦЕПТОСИСТЕМЫ ECONOMY

*В статье изучаются функциональные и структурные особенности метафорической модели **ECONOMY IS ENVIRONMENT** в структуре метафорического поля концептосистемы **ECONOMY**. Обнаружена высокая функциональность и разветвленная структура этой модели, представленная простыми моделями.*

M.V. Romanyukha, PhD, Assistant Professor

Dniprodzerzhinsk State Technical University, Dniprodzerzhinsk

METAPHORIC MODEL ECONOMY IS ENVIRONMENT WITHIN THE METAPHORIC FIELD OF THE CONCEPTUAL SYSTEM ECONOMY

*The article studies structural and functional peculiarities of the metaphoric model **ECONOMY IS ENVIRONMENT** within the metaphoric field of the conceptual system **ECONOMY**. The study revealed high functional potential and structural complexity, represented by simple models.*